

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	 ORCID NO: 0000-0003-2284-1778
Title of Article	Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekansal Kalite; Eminönü Tahtakale Örneği	
Corresponding Author	Emir ÇEKMECELİOĞLU Mustafa Kemal Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Eposta: emircekmececi@msn.com	
Submission Date Admission Date	11/09/2018 / 10/12/2018	
How to Cite	ÇEKMECELİOĞLU, E., ERDÖNMEZ, M. E. (2018). Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekansal Kalite; Eminönü Tahtakale Örneği , Kent Akademisi, Volume, 11 (36), Issue 4, Pages, 486-507	

Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekansal Kalite; Eminönü Tahtakale Örneği

Emir ÇEKMECELİOĞLU¹
emircekmececi@msn.com
Doç.Dr. M. Ebru ERDÖNMEZ²
ebruerdonmez@yahoo.com

ÖZ:

Kamusal alanlar kent hayatı içerisindeki temel alanlardan bir tanesidir. Bu alanlar kentteki herkesi içine alarak kentlerin bütünleşme aracı konumundaki alanlardır. Bu nedenle kamusal alanlar, kentlilerin ve her türlü kullanıcıların kültürel birikimlerini paylaştığı, aktardığı, tekrar öğrendiği mekanlar olup, kentin tanımlanmasında ve imajının oluşmasında önemlidir.

Çalışma, açık kamusal alanların bireyin yaşamını nasıl etkilediği Eminönü bağlamında incelenerek kamusal alan ve toplumsal yapı ilişkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmaya konu olan kamusal alanların mekânsal kalitesinin incelenmesinde İstanbul'un tarihi, kültürel ve ticari olarak merkezini oluşturan Eminönü'nün Tahtakale Mahallesi seçilmiştir. Çalışmada, mekânsal kalite analiz edilerek, alan ile ilgili alınabilecek önlemler, yürütülebilecek çalışmalar konusunda bir belge ortaya koymak amaçlanmaktadır.

The Spatial Quality in Public Space and the Society; the Example of Eminönü Tahtakale

ABSTRACT:

Public spaces constitutes one of the most eminent parts of the urban living. These spaces serve as a means of integration for different segments of the society. Hence, public spaces play a key role in developing the perception of the city and defining the city. These spaces emerge as meeting places where users of all kinds exist with their cultural varieties and constitute a society embracing these differences and learning from each other.

This study will try to analyse and reveal the relationship between public space and social structure and how public open spaces effect the life of the individuals within the context of Eminonu district. Tahtakale neighborhood of Eminonu is selected as the focus of the study for being the cultural, historical an commercial center of Istanbul. The spatial qualities of puclic spaces within this area will be evaluated and it is aimed to bring together a document proposing solutions and suggesting policies to enhance these qualities based on the analyses.

¹ Mustafa Kemal Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, emircekmececi@msn.com
Mustafa Kemal University, Faculty of Architecture, Department of Architecture

² Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, ebruerdonmez@yahoo.com
Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Department of Architecture

KEYWORDS: Public Space, Society, Space Quality, Eminönü, Tahtakale / **ANAHTAR KELİMELER:** / Kamusal Alan, Toplum, Mekan Kalitesi, Eminönü, Tahtakale.

“Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekansal Kalite; Eminönü Tahtakale Örneği

GİRİŞ:

Yerleşik hayat düzeninin başlangıcından beri insan hayatının merkezi konumunda olan kentler, sürekli değişen ve dönüşen canlı mekanlar olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bu dinamizm içerisinde pek çok farklı kullanıcıyı, mekanı ve donatıyı barındıran kentlerde tüm farklılıkların bulunduğu alan, kamusal alanlar olmuştur. Tüm farklılıkları bünyesinde barındıran tüm kentlilerin ortak mekanı olan kamusal alanlar, yaşayan kentlerin kalbini oluşturmaktadır. Dolayısıyla sağlıklı bir kentin sağlıklı kamusal alanlara sahip olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kamusal alanlarda kalite kavramı önem kazanmakta ve ön plana çıkmaktadır.

Kentlerde modernizmin etkileri görülmeye başladığından beri kamusal alan bilinci gelişmeye ve kamusal alanların durumu ile ilgili görüşler ortaya atılmaya başlanmıştır. Bu görüşler içerisinde mekânsal kaliteye dair düşünceler de ağırlık kazanmaktadır. Bu bağlamda çalışmaya konu olarak seçilen mekânsal kalite analizi konusunda örnek alan olarak, İstanbul’un tarihi, kültürel ve ticari olarak merkezini oluşturan Eminönü’nün Tahtakale Mahallesi seçilmiştir. Çalışmada Tahtakale Mahallesi’nde mekânsal kalite analiz edilerek, alanın kalite durumunun ortaya konulması hedeflenmektedir. Alan çalışması sırasında, mekânsal kalite ölçümünde dair güncel bir yaklaşım olan Place Standart tekniği kullanılmaktadır. Alanda öncelikle Place Standart’ın belirlemiş olduğu on dört adet parametre ile yürütülen gözlemler doğrultusunda mekânsal kalite durumu yorumlanmaktadır. Ardından genel olarak kullanıcıların tatminine bağlı olan bir durum olan kalite kavramının, nesnel olarak ortaya konulması adına, alanda farklı gün ve saatlerdeki kullanıcılarla anket çalışması yürütülmüştür.

1. Kamusal Alan Kavramı

Kamu sözcüğü, bir ülkedeki halkın bütünü, halk anlamına gelmektedir (tdk.gov.tr, 2018). Kamusal alan kavramı ise, genel anlamıyla, kentsel mekanlar içerisinde kullanıcıların birbiri ile karşılaşması, iletişim içerisinde olması, bütünleşmesi, kültür alışverişinde bulunmasını sağlayan, herhangi bir kişi veya kuruluşa ait olmayan alanlar için kullanılmaktadır. Kent içerisindeki bir alanın “kamusal” olarak nitelendirilebilmesi için bu alanların tüm kentlilerin kullanımına açık ve kapsayıcı olması gerekmektedir.

Kamusal alan kavramına dair yaklaşımlar 1960’lı yıllardan itibaren literatürde sıklıkla farklı yaklaşımlar ile tartışılmaya başlanmıştır. Kamusal mekan tanımı ilk kez 1962 yılında Jürgen Habermas tarafından “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü: Burjuva Toplumunun Bir Kategorisi Üzerine Araştırmalar” adlı eserinde ele alınmıştır. Habermas kamusal alanı, “özel şahısların, kendilerini ilgilendiren ortak bir mesele etrafında akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma içine girdikleri ve bu tartışmanın neticesinde o mesele hakkında ortak kanaati, kamuoyunu oluşturdukları araç, süreç ve mekânların tanımladığı hayat alanı” olarak tanımlamaktadır (Habermas, 2015: 95).

Hannah Arendt’e göre ise kamusal alan; insanların var olduğunu gösterme alanıdır. Arendt’e göre kamusal alanda görülen her şey herkes tarafından algılanabilir en geniş açıklığa sahiptir. Bu durumda kamu alanı, bize ait olan dışında herkese ait olan bir dünyayı ifade etmektedir (Arendt, 2016: 51-52).

Richard Sennett ise, farklı bir perspektiften yaklaşarak kamusal alanı birey üzerindeki değişimleri sorgulayarak tanımlamaktadır. Sennett’e göre geç modern dönemde insanlar giderek birbirlerinden uzaklaşmakta, kendi özel alanına yönelmekte, devlete karşı teslimiyetçi ve kanıksayıcı bir tutum içindedir, böylece de kamusal insan tanımı çökmektedir. Artık birey kamusal alanın bir aktörü konumunda değildir. Çağımızda kamusal alan yaşamın biçimsel bir yükümlülüğüdür. Sennett’e (2001: 16-18) göre, kamusal alan demokrasinin taşıyıcısı, kentin kalbi, yurttaşlık hislerinin, anılarının yer aldığı kentin ruhu ve kentin doğasıdır. Sennett’in bu tanımı, kamusal alanların eşitlik, paylaşım, yerin duygusu gibi çok yönlü özelliklerine ve hem fiziksel hem de toplumsal içeriğine vurgu yapması açısından oldukça önemlidir.

Ülkemizde ise kamusal alana dair görüşler 1980’li yıllardan itibaren yoğunlukla tartışılmaktadır. İlhan Tekeli, kamusal alanı, herkese açık bir görünme ve görüşme mekanı olarak tanımlamaktadır (Tekeli, 1999: 8-10). Uğur Tanyeli ise, kamusal alanı kentte yaşayan herkesin bulunabildiği, var olabildiği, tartışabildiği, susabildiği ve dolayısıyla kentte yaşayan herkesi ilgilendiren mekanlar olarak tanımlamaktadır (Tanyeli, 2011: 42).

Tüm bu tanımlamalardan hareketle kamusal alanlar için, özel alanların dışlayıcı özelliğinin aksine tüm toplumu dahil etme ve tüm farklılıklarına rağmen herkesi içine alma ve bütünleştirme amacıyla olan alanlar olarak bahsedilebilir. Dolayısıyla bir kentin tanımlandığı, kentli olmanın bilincine varıldığı yerler de kamusal alanlar olmaktadır. Kamusal açık alanlardan, kentteki özel yapılaşmalar ile sınırlanan kentin ve genel formunu belirleyen açık alanlar olarak bahsedilebilir. Meydanlar, sokaklar, parklar kamusal açık mekan örnekleridir. Kamusal alanlar özel alanlara geçiş kamusal, yarı kamusal yarı özel ve özel alanlar olarak belirlenmiş bir hiyerarşi içerisinde tanımlanabilir. Yarı kamusal olarak belirlenmiş alanlarda, kullanım ve erişim özellikleri ile birlikte tüm kentlinin kullanımına açık olan sınırlandırılmış, yapılmış alanlardır. Çarşılar, sergi mekanları, geçitler vb. mekanlar yarı kamusal alan örneğidir.

2. Kamusal Alanlarda Mekansal Kalite

21. yüzyıla girildiğinden bu yana “kalite” kavramı, hemen her mekan için kullanılmaya başlanmıştır. Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe sözlüğüne göre kalite, “nitelik, bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği” şeklinde tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr, 2018).

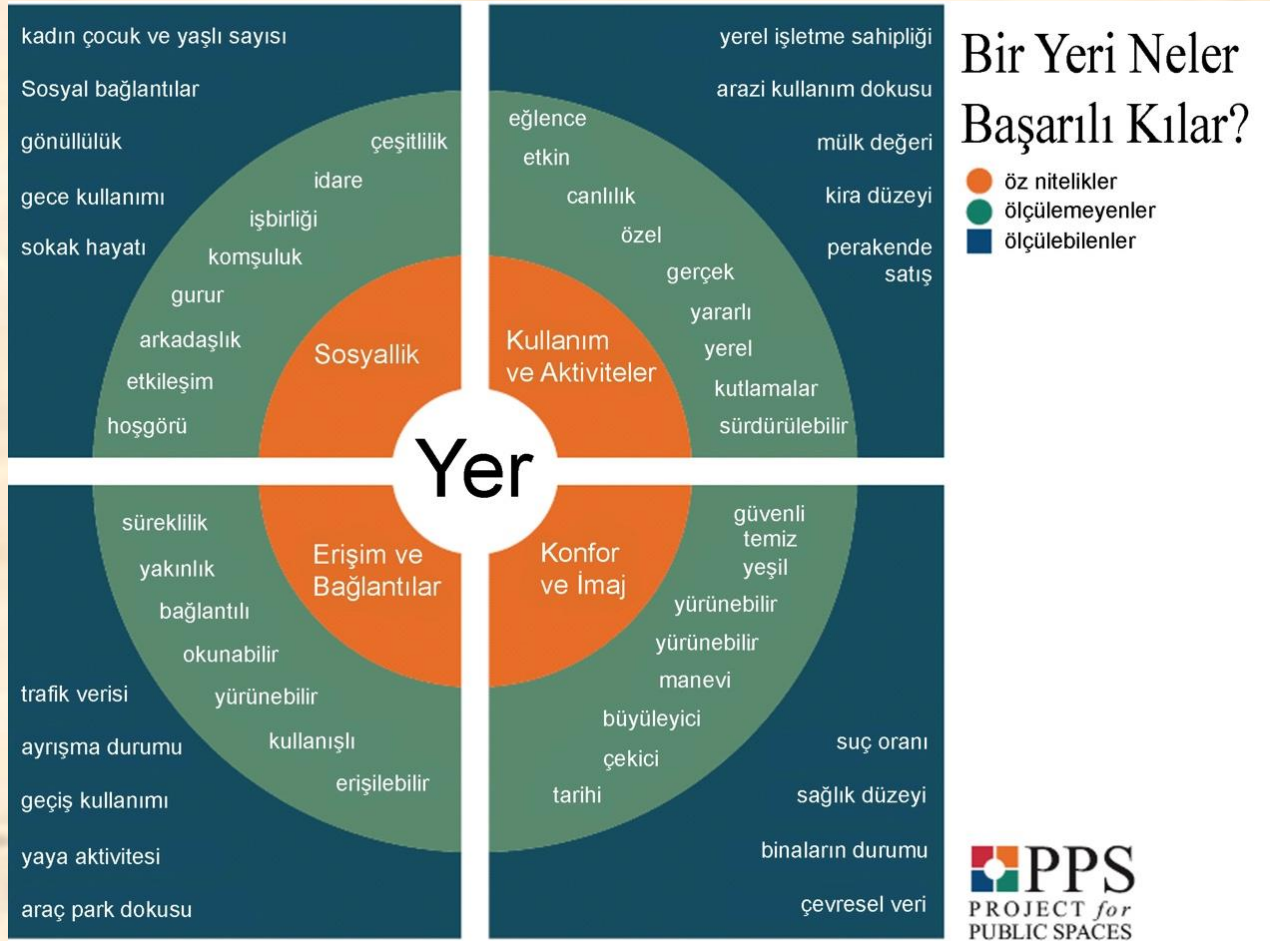
Mekanda kalitesi üzerine teorisyenlerin yürüttüğü çalışmalar, bazen sadece estetik bazen de o mekâna ait işlevsel değerleri belirlenmesi ile sınırlılık göstermemektedir. Çalışmalar genellikle tek yönlü olarak ve birkaç gösterge ile yürütülmektedir. Fiziksel olarak yapılandırılmış çevrenin yapısal durumu, sonuç olarak kentlilerin refahını ve mutluluğunu arttırabilecek karakterli kentler yaratma açısından önemlidir (İnceoğlu, 2007: 101). Kentlerdeki kamusal alanların kalitesi, tüm kentlilerin hayatını doğrudan etkilemektedir. Tüm kentliler özel alanlarının dışına adım attıkları anda, kentteki kamusal alanı deneyimlemektedir. Dolayısıyla kamusal alanlarda kalite, mekan içi rekabetin en şiddetli olduğu yer olması, nüfus yoğunluğunun ve talebin de en çok olduğu yer olması nedenleriyle diğer mekanlarda olduğundan daha önemlidir.

Günümüze gelinceye kadar kamusal alanların mekansal kalite parametrelerinin belirlenmesi ile ilgili pek çok teorisyen ve kuruluş tarafından çalışmalar ortaya konulmuş fakat bazı çalışmaların kesişmesine rağmen bütünsel bir yaklaşım oluşturulamamıştır.

Kevin Lynch “Good City Form (1981: 111-205)” adlı eserinde iyi bir şehrin özelliklerini ortaya koymaya çalışmış ve insanın yaşadığı her ortamla uyumlu olmasının, genel değerleri belirli hareketlerle bağlayabilmesinin önemini vurgulamıştır. İyi bir kent yapısını elde edebilmek amacıyla da Lynch, yerleşim kalitesini ölçebilmek için; canlılık, duyu, uygun olma, erişim, kontrol şeklinde beş adet kriter ve yerleşim kalitesi iyi olan her yer için geçerli olan verimlilik ve adalet şeklinde iki başlık önermiştir (Lynch, 1981: 111-205). Jack L. Nasar ise, günlük aktivitelerinde insanların kentin kamu mekânlarında bulunmalarını ve kentin şeklinin ve görünüşünün onu yaşayanları aynı zamanda da daha geniş halk kitlelerini tatmin etmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır. Nasar, beğenilen çevrelerin eş kalitesini tanımlamış, buna göre; doğallık, bakım, açıklık ve tanımlanmış mekan, tarihsel önem, düzen şeklinde kullanıcının algılayış şekline göre değişen beş parametre tanımlamıştır (Nasar, 1998: 28 aktaran; İnceoğlu, 2007: 121). Bu tanımlara paralel olarak, Allan Jacobs ve Donald Appleyard, “Towards an Urban Design Manifesto (1987)” adlı eserlerinde, geleceğin kaliteli kentsel çevresine ulaşabilmek için, yaşanabilirlik, kimlik ve kontrol, fırsat, hayal ve keyfe giriş, gerçeklik ve anlam, toplum ve kamu hayatı, kentsel özgüven, herkes için olan bir çevre şeklinde yedi adet hedef önermiştir (Jacobs & Appleyard, 1987: 115-116 aktaran; İnceoğlu, 2007: 123).

Whyte “The Social Life Of Small Urban Spaces (2000)” adlı eserinde, bir kamusal alanı başarılı kılan; ulaşılabilir olması, çeşitli aktivitelerin yer alması, mekanın konforlu ve iyi imaja sahip olması, sosyal faaliyetleri destekleyen mekanlar olması şeklinde dört temel özellik belirlemiştir (Whyte, 2000: 32-39 aktaran; Uzgören & Erdönmez, 2017: 44).

ABD merkezli “Kamusal Mekanlar İçin Proje Şirketi” PPS (Project for Public Spaces inc.), 1975 yılında kurulmuş ve çok sayıda kamusal mekan projesi gerçekleştirmiştir. PPS’e göre başarılı bir kamusal mekan; erişim ve bağlantılar, amaç ve aktiviteler, rahatlık ve imaj, sosyalleşme şeklinde dört ana işlevi yerine getirmelidir (Şekil 1) (pps.org, 2018).

Şekil 1. PPS'e göre başarılı kamusal bir alanda bulunması gereken nitelikler (pps.org, 2018)

Essex İlçe Meclisi tarafından hazırlanan, Essex Tasarım Kılavuzu Kentsel Yer Eki'nde (Essex Design Guide Urban Place Supplement, 2006: 38-101) ise; ölçek, kapalı mekân, erişim, malzeme, detay çalışmaları, devamlılık, işçilik, mikro iklim, benimseme, yönetim ve bakım, kamusal sanat, emniyet ve güvenlik şeklindeki parametreleri içerecek şekilde kamusal alan kalitesini incelemektedir.

İngiltere Başbakan Yardımcılığı'na bağlı bir kurum olan OPDM (Office of Deputy Prime Minister), 2000'li yıllarda yürüttüğü ve "By Design; Urban Design In Planning System: Towards Better Place" adlı yayında topladığı araştırmalar sonucunda kamusal alandaki kaliteyi on adet kriter üzerinden incelemektedir. Bunlar; temizlik, erişilebilirlik, çekicilik, konfor ve ferahlık, kapsama, canlılık ve uygulanabilirlik, işlevsellik, ayrıcalık, emniyet ve güvenlik, sağlıklımlık şeklindedir (CABE, 2000: 36-39).

Kamusal alana dair çalışmalarında Jan Gehl, kamusal alanların kalite analizini yapabilmek için yaya merkezli bir yaklaşım geliştirmiştir. Gehl, kamu mekanlarının kalitesinin ancak saatte 5 km/saat hızla yürüyen bir yaya gözüyle görülebildiğinde iyi sonuç alınabileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda, kaliteli bir kentsel alanda bulunması gereken parametreleri; koruma, konfor ve zevk (eğlence) şeklindeki üç parametre ile tanımlamıştır (Gehl, 2004: 5-7) (Şekil 2).

K o r u m a	1. Trafik ve kazalara karşı koruma - trafik kazalarına karşı - trafik terörüne karşı - diğer kazalara karşı 	2. Suç ve şiddete karşı koruma (güvenlik) - yaşam yeri / kullanım - sokak yaşamı - sokak izleyicileri olmalı - katmanlaşma - mekan ve zaman 	3. Hoşa gitmeyen iklim koşullarına karşı koruma - rüzgâr / hava akımı - yağmur / kar - soğuk / sıcak - güneş / parlama 	
	K o n f o r	4. Yürüyüş olanakları - yürüyüş için uygun oda - düzgün sokak dokusu (bezdirici olmayan) - ilginç cepheler - düzgün yüzeyler - engellerin olmaması 	5. Durmak ve kalmak için imkânlar - kalma bölgeleri - kenar etkileri - kalma için belirlenen lekeler - kalma için destek 	6. Oturma için olanaklar - oturma bölgeleri - artırılan avantajlar - temel oturma koşulları - ikincil oturma koşulları
		Z e v k E ğ i l e n c e	7. Görüş için olanaklar - görüş - mesafeler - engellenmemiş (kapalı) manzaralar - ilginç manzaralar - karanlıkta aydınlatma 	8. Dinleme / konuşma olanakları - düşük ses seviyesi - bank düzeni - konuşma mekanları
10. Ölçek Yapı boyutları ve insanlık için önemli olan duygu, hareket, büyüklük kavramları ile ilgili gözde edilen mekanlar ve davranışlar 	11. İklimin olumlu özelliklerinden yararlanmak için olanaklar - güneş / gölge - sıcak / soğuk - rüzgâr / havalandırma 		12. Estetik Kalite / Pozitif Duyum ve Deneyimler - İyi Tasarım ve Detay - İyi Görüş Alanı ve Manzara - Ağaçlar, Bitkiler, Su 	

Şekil 2. Gehl'e göre kentsel mekanda olması gereken kalite parametreleri (Gehl, 2004: 5-7 aktaran; İnceoğlu, 2007: 132)

Kamusal alanlardaki mekânsal kalitenin ölçülmesine ait güncel bir yaklaşım ise; İskoçya Hükümeti desteğiyle A&DS (Architecture and Design Scotland) tarafından geliştirilen "Place Standart" adlı uygulamadır. Place Standart uygulaması, "mekanımız ne kadar iyi?" sorusuna yanıt arayacak şekilde, bir yerin fiziksel unsurlarını ve sosyal yönlerini ele alan sistematikte sorular ile mekan kalitesinin değerlendirilmesine yönelik bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yaklaşım içerisindeki sorular 14 adet başlıkta toplanmaktadır (Tablo 1) (placestandard.scot, 2018).

Tablo 1. Place Standart'ın mekânsal kalite parametreleri

Dolaşım	Yaya ve bisiklet ulaşımı açısından çevrenin erişilebilirliği
Toplu Taşıma	Uygun fiyatlı ve gelişmiş bir toplu taşıma ağının bulunması
Trafik ve Otopark	Trafik yoğunluğunun etkileri ve insanların güvenli bir şekilde dolaşmalarına imkan veren otopark düzenlemelerinin bulunması
Sokaklar, Boşluklar	Sokakların yapısı, sokak üzerindeki yapıların durumu, nirengi noktalarının varlığı
Doğal alanlar	Görsel ve termal konfor koşullarına da katkı sunan yeşil alanların varlığı
Rekreasyon alanları	Yaşam kalitesinin ve sağlığımızın iyileşmesine katkı sunan ayrıca çocuklar için oyun alanı olan rekreasyon alanlarının varlığı
Donatılar, olanaklar	Alan içerisindeki kent mobilyaları ve bunun dışında farklı aktivitelere imkan sağlayan veya gerekli olan işlevlerin yer alması
İş ve yerel ekonomi	Alandaki yerel ekonominin iyi kalitede iş, gelir ve sosyal iletişim fırsatlarını sağlaması
Konut ve toplum	Yerel olarak mevcut konut dokusunun durumu ve bu dokunun toplumun ihtiyaçlarını karşılması
Sosyal bağlantı	Alanın insanların sosyalleşmesi için imkanlar sunması
Kimlik ve aidiyet	Alanın kimlik özelliklerinin durumu ve bunların toplumun aidiyet hissine etkisi
Güvenlik	Alandaki kullanıcıların güvenlik hissi
Bakım ve onarım	Alanda yapıları çevrenin ve donatıların yeterince bakım ve onarım görüp görmediği
Etkin olma ve katılım	Alandaki kullanıcıların çevre üzerinde etkide bulunabilip bulunmaması, etrafları hakkında söz haklarının bulunup bulunmaması, çevrelerinin iyileşmesi için yürütülen çalışmalara katılım sağlayıp sağlamaması.

Project Standart'ın belirlediği, alandaki kullanıcılar tarafından cevaplanan ve Tablo 1'deki parametreleri ölçmeye dair 14 adet soru sonrasında ortaya çıkan grafiksel ölçümler ile birlikte mekan kalitesi değeri ortaya konulmuş olmaktadır.

3. Kamusal Alanlarda Mekansal Kalitenin İncelenmesi; Eminönü Tahtakale Mahallesi

İstanbul'un tarihi yarımada olarak bilinen kısımda, Haliç'in batısında yer alan Eminönü, günümüzde idari olarak Fatih ilçesine bağlı bir semttir. Tamamıyla İstanbul'un tarihi çekirdeği olan sur içerisinde yer alan Eminönü, merkezi alanın canlı bölgelerinden birini oluşturmaktadır. Osmanlı döneminde Deniz Gümrüğü ve Gümrük Eminliğinin burada bulunması sebebiyle Eminönü adını almış olan semt, Fatih ilçesiyle birlikte cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'un merkezi ilçesi olmuştur. Tahtakale, Eminönü'nde, Mısır Çarşısı'nın güneybatısında, Mercan Mahallesi ile Rüstem Paşa Camii ve Hasırcılar Caddesi arasında yer almaktadır (Şekil 3) (Şekil 4).

Kent Akademisi

Şekil 3. Tahtakale Mahallesi'nin konumu ve yakın çevresi (2018 tarihli Google Earth uydu görüntüsü üzerinden hazırlanmıştır.)

Kent Akademisi

Şekil 4. Tahtakale Mahallesi ve sokakları (2018 tarihli Google Earth uydu görüntüsü üzerinden hazırlanmıştır.)

Tahtakale, günümüzde bir ticaret ve iş bölgesi olma özelliğini sürdürmektedir. Mahalle, zamanında bölgede Osmanlı devletine ait kale dışı yerleşmeler bulunmasından dolayı "Tahte'l kal'a" (Kale altı) adını almıştır. 1980 öncesinde gayri resmi döviz işlemleriyle de ünlü olan semt, Tahtakale Borsası teriminin doğmasına neden olmuş, ancak 1980'lerin ortasından itibaren döviz işlemleri üzerindeki yasağın kalkmasıyla bu özelliğini kaybetmiştir (wikizero.info, 2018).

3.1. Çalışma Alanının Tarihsel Değişimi

Bizans döneminde, Eminönü'ndeki Haliç ve liman meydanı, farklı işlevlere göre düzenlenmiş bir merkezdi. Eminönü, sadece bu dönemde ticaret, ulaşım ve depolama merkezi değil aynı zamanda idari ve askeri merkez konumundaydı. Bizans döneminde kentin kapıları ve iskeleler Eminönü mevkiinde bulunmaktaydı. Bu kapılar ve iskeleler, ticari faaliyetler, kent dokusu ve şehir sınırı arasındaki ilişkiyi belirleyen önemli kentsel unsurlardır. Bugünkü Eminönü, Bizans döneminde "Neorion" Kapısı (Bahçekapı-eski Haseki) ile "Porta Drungari" Kapısı (Odunkapısı) arasındaki kıyı ve liman bölgesini kapsamaktadır (Kuban, 1993: 158-163).

Osmanlı döneminde kentteki ticari alanlar II. Mehmet zamanından itibaren gelişmiştir. Fakat ana liman ve şehrin iş hayatının merkezi yerleri değişmeden kalmıştır. Zaman içerisinde kentteki nüfus artışı ile birlikte, Kapalı Çarşı'nın genişletilmiş, yeni hanlar ve bedestenler öncelikle Kapalı Çarşı etrafında inşa edilmeye başlanmıştır. II. Mehmet döneminde dükkânlar, bu alandan, büyük rıhtımların ve ambarların bulunduğu Haliç kıyısına kadar uzanmaktaydı. Arastalar ana iş merkezini oluşturmaktaydı (Kuban, 1993: 158-163).

Eminönü bölgesindeki ticaret ağırlıkla deniz yoluyla yapılmaktaydı. Haliç kıyısındaki rıhtımlar mal çeşitlerine göre sınıflandırılmış ve bazıları Bizans döneminden beri yerini korumaktaydı. Örneğin; Mısır Çarşısı, Mısır'dan gelen gemilerin mallarını boşaltıldığı alandı. Bizans döneminde de görüldüğü gibi Unkapanı, Odunpazarı ve Balıkpazarı depoların yoğunlaştığı alanlardı. Tarih boyunca, işyerlerinin bulunduğu yerler limana sıkı ilişkiler içerisindeydi. Osmanlı döneminde özellikle 16. yüzyıldan itibaren Haliç yamaçlarında şehrin silüetine pek çok külliye eklenmiş ve kent Haliç etrafına doğru büyümüştür. Yeni yerleşimler bu yapıtların etrafında yoğunlaşmıştır (Şekil 5) (Kuban, 1993: 158-163).

Kent Akademisi

Şekil 5. 18. yüzyılda İstanbul'da kentsel doku ve önemli yapılar (Kuban, 1996: 292)

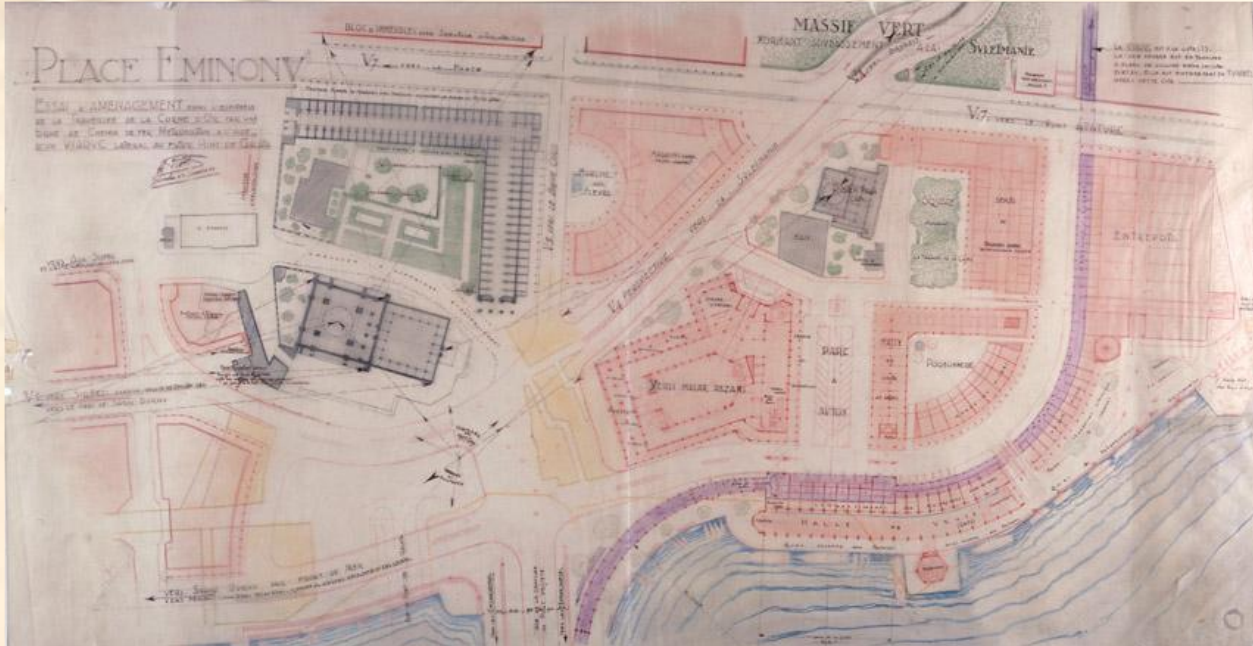
Modernist dönem öncesine kadar Eminönü'nün, genel olarak, üretim ve devlet örgütlenmesi etrafında servis veren hizmetler ile birlikte iç içe bir bütün şeklinde bir yerleşime sahip olduğu söylenebilir. Kentsel mekanı biçimlendiren temel öğeler; liman, mahalle, cami ve külliyeler şeklindedir. Kente giriş kapısı olan liman; farklı kültürlerin kaynaştığı ve kentin beslenme noktası işlevini üstlenmekte ve gelen malların dağıtım ağları ile kentsel fizik mekan üzerinde önemli etkisi olan unsurlardan bir tanesi konumundadır. Liman etrafından başlayarak iç kısımlara doğru uzanan ticaret yapıları, hanlar ve bedestenler, haller ve borsalar Eminönü'nde bir mekânsal örgütlenme deseni ortaya koymaktaydı (Akin, 2012: 47-50).

19. yüzyıldan itibaren İstanbul kent tarihinde, modernleşme döneminin başladığı kabul edilmektedir. Bu yıllardan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nda birçok kentsel reformun olduğu bir dönem başlamıştır. Ekonomik ve idari reformlar 1820'lerden itibaren batıdan esinlenerek ve Tanzimat Fermanı etkisiyle ortaya çıkan yeni kentsel planlama reformları ile kentteki doku değişime uğramıştır. Eminönü Meydanı ve çevresinde mevzuatların etkileri, binaların stilleri ve yapılaşmalardaki değişiklikler olarak görülmüştür. Özellikle Yeni Cami'nin kuzeyinde bulunan bölge, o dönemdeki yeni yapılaşma stilini ve tarzını yansıtmaktadır. Tanzimat sonrası nizamnamelerin öngördüğü amaç, batılı tarzda, düz ve geniş caddelerin belirlediği kare ve dikdörtgen adalarda, taş veya tuğla yapılardan oluşan bir kent inşa etmektir (Tekeli, 2005: 52-53).

19.yy'ın ikinci yarısında kentsel dokudaki değişikliklerde Tanzimat reformları ve düzenlemelerinin yanında büyük yangınların da önemli etkileri olmuştur. 1856 yılında Aksaray'da yangın, 1865 yılındaki Hocapaşa yangını ve 1870 yılındaki Pera yangını kentsel reformları yönlendiren en önemli yangınlardır. Eminönü Hocapaşa yangınının etkilediği bölgede olmasına rağmen bölgede ciddi bir doku değişikliği olmamış, yangından yıkılan alanlar büyük oranda eski haline uygun şekilde yeniden yapılmıştır. Kurulan Islah-ı Turuk Komisyonu, yanan alanların yeniden planlanması için çalışmış, bu bölgelerde cadde genişlemeleri yapılmasını kanunlaştırmıştır (Çelik, 1998: 42-47).

19. yüzyıl itibariyle Eminönü bölgesinde gerçekleşen müdahalelerden biri de ulaşım sistemi müdahaleleridir. Bu müdahaleleri, modern köprülerin inşası, modern iskelelerin inşası ve tramvay yollarının inşası şeklinde sayabiliriz. Bu müdahaleler, Eminönü'ne yeni ilişkiler ve yeni bir doku getirmiştir. Kentte yeni arterlerin açılması ile araç trafiği buralara yönlendirilmiştir. Ticari faaliyetler bu alanda sıkışarak liman bölgesinden farklı bir doku oluşturmuştur. Bu da limanların olduğu kıyıların diğer kıyı bölgelerinden farklı bir dokuya sahip olmasına neden olmuştur. Ayrıca köprülerin girişleri trafiğin yoğunlaştığı bölgeler haline gelmiştir. Böylelikle bu alanlarda da doku değişimi meydana gelmiştir (Çelik, 1998: 72-78).

Tanzimat Fermanı'nın ilanından itibaren Osmanlı Devleti batılılaşmanın da etkisiyle çok sayıda yabancı şehir planlamacısını davet etmiş ve projeler hazırlatmıştır. Fakat bu projeler gerçekleştirilememiştir. Cumhuriyet döneminden sonra ise 1937 yılında İstanbul için ilk büyük ölçekli kentsel tasarım projesi Henri Prost tarafından tasarlanmıştır. Prost, kent tarihine ve arkeolojik dokuya önem vermiş, fakat buna rağmen tarihi yarımada için radikal operasyonlar önermiştir. Prost planı, içerisinde İstanbul karayolu özellikle önemlidir. Kentin kuzeyi ve güneyini bağlayacak ana bir yol bağlantısı tasarlanmıştır. Tarihi Yarımada bu "omurga" yol ile iki parçaya ayrılmaktadır. Merkezi iş bölgesi doğuya ve yerleşim alanları batıya yerleştirilmiştir. Ayrıca Prost, Tarihi yarımada'ya da yeni bir ulaşım ağı önermiştir. Bu yeni ağ, yeni cadde ve sokakların açılmasını gerektirmiştir. Prost'un en önemli projelerinden biri de Eminönü Meydanı için olan projesidir. Yeni Cami'nin kuzeyindeki binaların yıkılması ile Eminönü'ne yeni bir meydan tasarlanmıştır (Şekil 6). Perspektifler ve vista noktaları yaratmak Prost'un planının temel tasarım ilkelerinin arasında yer almıştır. Ayrıca silüette görünen binaların 3 katı aşmayacak şekilde sınırlandırılmasını önermiştir.

Şekil 6. Prost'un Eminönü Planı (<http://kiricioglu.blogspot.com.tr>, 2017)

Eminönü bölgesinde yapılan tüm değişimler Eminönü Meydanı'nı tarihi yarımada'nın bir kapısı haline dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Yeni Cami etrafındaki binaların kaldırılmasıyla Caminin güzelliğini öne çıkarmak ve meydana hakim olması hedeflenmiştir. Ayrıca Mısır Çarşısı önündeki yapılarda yıkılarak çarşı ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Fakat bu durum Mısır Çarşısının kamusal alanı sekteye uğratarak içe dönük bir hale gelmesine sebep olmuştur. Önceki dönemle karşılaştırıldığında Eminönü Meydanı'nda Prost operasyonlarından sonra kent dokusunda

büyük değişiklik mevcuttur. Buradaki operasyonlar Eminönü'nün geleneksel yapısını değiştirmiştir (Bilsel, 2004: 4-8).

Prost'un projesi kentlerdeki meydanlara ve şehir içerisindeki açık alanlara yeni bir bakış açısı getirmiştir. Eminönü'ndeki harim bölgesi doğrudan kente açılmıştır. Meydanlarda oluşan bu kamusal alan bilinci kentlerde modernleşme anlayışının getirisi olmuştur (Emerce, 2012: 88).

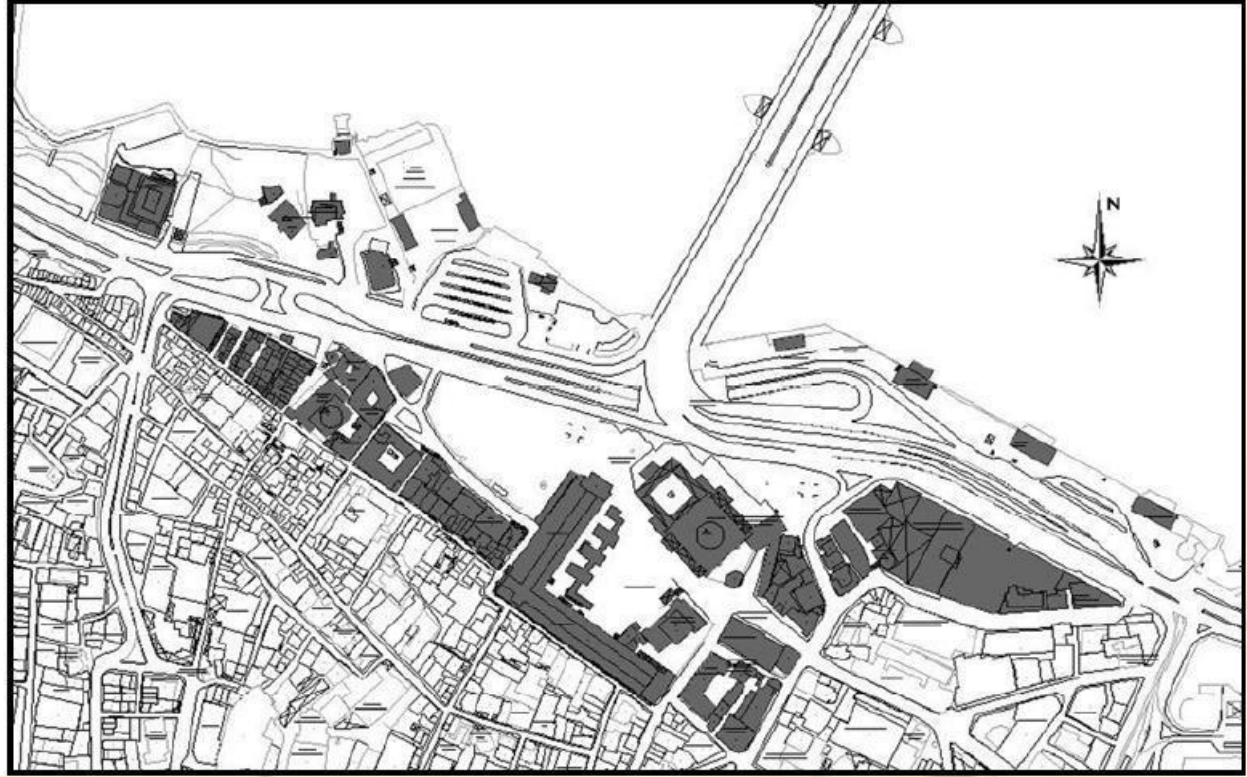
Prost planı, tam olarak gerçekleştirilememesine rağmen Eminönü bölgesi üzerinde büyük değişimlere sebep olmuştur. Tahtakale bölgesi etrafında da görülen yeni bulvar anlayışı, yeni yapı biçimleri bu dönem ve sonrasında ürün olarak ortaya çıkmıştır.

Eminönü Bölgesinde Prost'un görevde kaldığı 1936-1950 yılları arasında yapılan planlar ve uygulamalardan sonra 1950-1960 yılları arasında iktidar olan Demokrat Parti döneminde bölgeyi radikal biçimde değiştiren Menderes Operasyonları olarak bilinen gelişmeler devam etmektedir. Bu operasyonlar ile de 1950'li yılların ikinci yarısında İstanbul'da radikal bir imar ve yıkım faaliyeti yaşanmıştır. Yaklaşık 3,5 yılda 7.289 binanın istimlak edilmiş ve yıkılmıştır.. Haliç sahil yolu 1956-60 arasında yapılan imar faaliyetleri sonunda açılmıştır. Eski sur ve dokusu, Balıkpazarı, 1935 yılında yapılan hal binası, bölgede yer alan geleneksel yapılar ve sokaklar yıkılarak Eminönü-Unkapanı arasındaki Ragıp Gümüşpala caddesi açılmıştır. Bu yıkımlarla beraber tarih boyunca gündelik hayatın en önemli yerlerinden biri olan Eminönü sahili ve Balıkpazarı karakteristik dokusunu yitirmiştir (Tülek, 2015: 94-103) (Şekil 7).

Şekil 7. Menderes Operasyonları sonrası Eminönü Meydanı civarı (Çin, 1996: 124)

Bu operasyonlardan sonra Eminönü'nde değişikliğe sebep olan bir diğer radikal operasyon 1980'li yıllarda yaşanan İBB Başkanı Bedrettin Dalan dönemi operasyonlarıdır. 1985'te Batı Marmara kıyılarında, Tarihi Yarımada'da, Samatya'dan başlayan kısımlarda Sirkeci-Florya kıyı bandı, 'Rekreasyon Planı' uygulamaya konulmuştur. Kıyı bölgelerinde yıkımlar, dolgular ve sahil yolları açılması ile kentin su ile bütünleşmesi hedefi doğrultusunda ciddi müdahaleler yürütülmüştür. Fakat bu coğrafya ve kıyı etrafındaki mekanları dikkate almayan bu müdahaleler ile su ile ilişki zayıflamıştır. "Sahilin temizlenmesi operasyonu" adıyla yürütülen müdahaleler sonrasında Eminönü'nde kıyıda birkaç bina dışında tüm binalar temizlenmiştir. Yemiş iskelesi bölgesinde kalan dokunun neredeyse tamamının yok olması, sadece birkaç anıtsal yapı kalmıştır (Tülek, 2015: 103) (Şekil 8).

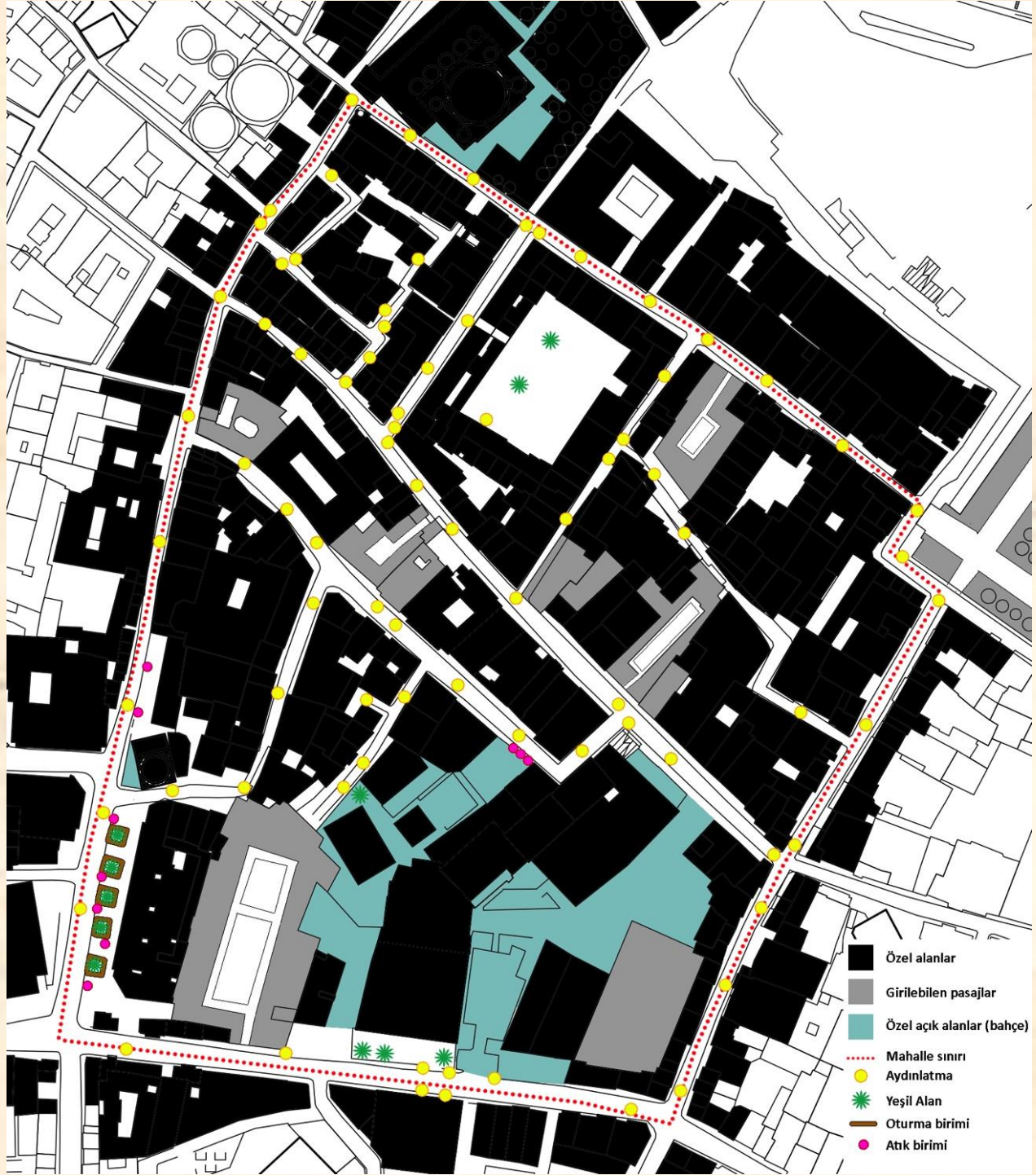

Şekil 8. Dalan Operasyonları sonrası Eminönü Meydanı ve civarı (Çin, 1996: 124)

3.2. Çalışma Alanının Mekansal Kalite Analizi

Tahtakale Mahallesi kamusal alalarındaki mekânsal kaliteyi ölçmeyi hedefleyen bu çalışmada mekânsal verilerin yanında sosyal çevre verileri de göz önünde bulundurulmuştur. Bu değerlendirme esnasında iki yöntem kullanılmıştır. Bunlardan birincisi somut kalite ölçme göstergeleri, ikincisi ise kullanıcıların öznel çıkarımlarına dayanan anket çalışmasıdır. Kamusal alanda mekânsal kaliteyi ölçmek için geliştirilmiş olan ve çalışmanın üçüncü bölümünde aktarılmış olan yöntem ve yaklaşımlardan Place Standart yaklaşımı çerçevesinde çalışma alanı ele alınmıştır. Tahtakale Mahallesi'ne ait mekânsal veriler alan analizleri sırasında yerinde gözlemlenmiş ve bu doğrultuda haritalanmıştır. Bu harita üzerinde çalışma alanındaki kamusal alanlar ve bu kamusal alanlar üzerindeki mekânsal kaliteye etki eden donatı elemanları da işlenmiştir (Şekil 9).

Kent Akademisi

Şekil 9. Tahtakale mahallesi kamusal alanları ve donatıları

Dolaşım: Tahtakale mahallesinde, bölgenin fizik mekan özelliklerinin de etkisiyle yaya odaklı bir dolaşım bulunmaktadır. Mahallenin sadece çeperinde bulunan caddelerde taşıt ulaşımı bulunmaktadır. Bölge ticaret işlevi ağırlıklı bir alan da olmasından dolayı bazı sokaklar tamamen bir çarşı sokağı sistemindedir. Yoğun kullanımlı bu alanlarda zemin özellikleri ön plana çıkmaktadır. Tahtakale bölgesinde kamusal alanlarda zemin büyük oranda sürekli ve düzenlidir bu da dolaşım açısından olumlu bir özelliktir. Fakat bu sokaklar üzerinde ticari mekanların tezgahlarının bulunması yürüyüş alanlarını daraltıcı etki de bulunmaktadır bu da dolaşım açısından olumsuzluk yaratmaktadır. (Şekil 10).

Şekil 10. Tahtakale sokaklarından görünüm (24.12. 2017)

Tahtakale Mahallesi genelinde engellilerin rahatlıkla erişim sağlayabilmesi için gerekli olan öğeler bulunmamaktadır. Sokaklardaki eğim değerleri tekerlekli sandalye ulaşımı açısından uygun olmasına rağmen, zemin yapısında görme engelliler için gerekli olan sarı bant gibi çözümler yer almalı, zemin malzemesinin seçimlerinde bu kriter dikkate alınmalıdır. .

Çalışma alanı genelinde dolaşım alanlarında termal konfor koşullarının sağlanmasına katkı sunacak düzenli bir örtü sistemi yer almamaktadır. Dolayısıyla aşırı sıcak veya yoğun yağış gibi olumsuz hava koşullarında dolaşım sıkıntıları yaşanabilmektedir.

Toplu Taşıma: Eminönü günümüzde barındırdığı pek çok toplu taşıma alternatifi ile bir aktarma istasyonu konumundadır. Tarihi Yarımada'nın da ulaşım açısından kapısı Eminönü'dür. Tahtakale Mahallesi de konumu itibarıyla, çok alternatifli bir toplu taşıma ağının yakınında yer almaktadır. Bölgeye iskelelerden deniz yoluyla, yakın mesafede bulunan duraklardan tramvay, metro ve otobüs gibi alternatif toplu taşıma sistemleri ile ulaşılabilir.

Trafik ve otopark: Tahtakale Mahallesi'nin çevresinde bulunan Uzun Çarşı Caddesi ve Vasıf Çınar Caddesi dışındaki alanları taşıt trafiğine kapalıdır. Ayrıca bu caddelerde yol üstü otopark dışında bir otopark sistemi kurulmamıştır. Dolayısıyla bu özellikleri itibarıyla mahallenin taşıt ve otopark açısından olumsuz özellikler gösterdiği söylenebilir.

Sokaklar ve boşluklar: Tahtakale mahallesi içerisinde bulunan sokaklarda bir homojenlikten bahsedilememektedir. Doku içerisinde tarihi çarşı sokağı görünümünde olan sokaklar, pasajlar ve dükkanlar ile çevrili sokaklar ve bunlara hizmet eden depo ve ikincil birimlerin (çay ocağı, lokanta, terzi, tamirci vb.) bulunduğu sokaklar birbiriyle ilişkili biçimde bulunmaktadır. Örneğin; Hasırcılar Caddesi ve Sabuncuhamı Sokakları çarşı sokağı görünümündedir ve bu sokaklar üzerindeki yapılar genellikle yakın dönemde inşa edilmiş iki ve üç katlı yapılardır. Ayrıca sokaklarda, sokağa açılan dükkanlarda benzer işlevler bir arada bulunabilmektedir. Dolayısıyla bu sokaklarda daha uyumlu ve dinamik bir yapının oluşturduğu çekici bir çevreden bahsedilebilmektedir. Tahtakale Caddesi Sokağı ise özellikle elektronik ithal ürünlerin toptan satışının gerçekleştiği bir alandır. Alan üzerinde çok sayıda pasaj bulunmakta dolayısıyla sirkülasyon yapılarının içerisine de taşmaktadır. Ayrıca sokakta banka gibi işlevlere sahip yapılar da yer almaktadır. Alanda yer alan Fındıkçılar Sokağı, özellikle atık kağıtların toplandığı bir sokak konumundadır. Dolayısıyla izbe ve güvensiz bir görüntü içerisindedir. Alanda bulunan diğer sokaklar ise yakınında bulunan diğer işlevlerin taşıdığı sokaklar şeklindedir ve yapısal olarak da diğer sokakların devamı niteliğindedir (Şekil 11).

Şekil 11. Tahtakale Caddesi (solda), Fındıkçılar Sokağı (sağda) görünüşleri, (25.12.2017)

Çalışma alanı içerisindeki yapı adalarında boşluklar yer almaktadır. Bunlar; Balkapan Hanı'nın avlusu ve Vasıf Çınar Caddesi ile Tahtakale Caddesi arasında yer alan kamu yapılarının bahçeleridir. Balkapan Hanı'nın avlusuna Balkapanı Sokağı üzerinden ulaşılabilir. Avluda depolar, çay ocağı ve bir mescit bulunmaktadır. Bulunduğu görüntü itibarı ile bu mekanın pek kullanılmadığı ve bakımsız bir halde bırakıldığı görülebilmektedir. Vasıf Çınar Caddesi ile Tahtakale Caddesi arasında yer alan kamu yapılarının (Telefon idaresi, Türk Telekom binası) bahçeleri ise duvar ve demir kapılar ile çevrelenmiş binalara ait otopark olarak kullanılan ve bölgedekilerin kullanımına kapalı mekanlardır. Çalışma alanı içerisinde yer alan önemli boşluk- avlular olmalarına rağmen erişilebilir mekanlar değildir (Şekil 12).

Kent Akademisi

Şekil 12. Balkapan Hamı'nın avlusundan görünüm (solda), Türk Telekom binasının bahçesinin görünümü (sağda), (25.12.2017)

Doğal Alanlar: Doğal alanlar, kamusal alanlar içerisinde görsel konfor, gölgeli ve yağışa karşı korunaklı alanlar oluşturmaları ile de termal konfor açısından olumlu bir etki yaratmaktadır. Ayrıca Çalışma alanı genelinde yaygın bir doğal alan bulunmamaktadır. Şekil 9' da da görüldüğü gibi alan genelinde Uzun Çarşı Caddesi üzerinde ve birkaç noktada ağaçlar bulunmaktadır.

Rekreasyon alanları: Rekreasyon alanları buldukları çevre içerisinde insanların, rahatlamasını sağlamakta spor yapmalarına imkan vermekte ayrıca çocuklar için oyun alanı olmaktadır. Tahtakale bölgesinde bu biçimde kurgulanmış bir alan bulunmamaktadır. Bölge, konut yerleşimi bulunmayan, işlevsel olarak özelleşmiş bir alan olmasından dolayı böyle bir işleve yer verilmemiştir. Ancak bölge denize yakın bir alanda yer almakta ve bu tür işlevlerin sahil bandında düşünülmesi önerilmektedir.

Donatılar ve olanaklar: Çalışma alanı içerisinde yer alan kentsel donatılar Şekil 9'da görülebilmektedir. Alan, kent mobilyası bakımından pek zengin olmayan bir alandır. Çalışma alanı içerisinde yer alan aydınlatma elemanlarının sayısı yeterli değildir. Ayrıca bu elemanlar belirli bir sistem içerisinde de yer almamaktadır. Alan içerisinde atık birimleri de az sayıda noktada görülebilmektedir. Oturma elemanları da aynı şekilde alan içerisinde sadece bir bölgede görülmektedir. Bu özellikleri itibariyle çalışma alanının donatılar bakımından oldukça yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır.

Alan içerisinde ticaret işlevi hakim işlev konumundadır. Bu işlev dışında insanların farklı aktivitelerde bulunabileceği alanların sayısı oldukça kısıtlı durumdadır. Bu da olanaklar bakımından alanın zayıflığını göstermektedir.

İş ve yerel ekonomi: Eminönü bölgesi geneli itibariyle uzun yıllar İstanbul'da ticaretin merkezi olmuş bir bölgedir. Günümüzde bölge, hala canlı bir ticari dokuya ev sahipliği yapmaktadır. Tahtakale Mahallesi de Eminönü'nün en canlı ticaret alanlarından bir tanesidir. Alan genelinde toptan ticaret ürünleri, ev eşyaları ve özellikle elektronik ürün ticareti yoğunudur. Bu bakımdan Tahtakale'nin iş ve yerel ekonomi bakımından dinamik bir alan olduğu söylenebilmektedir.

Konut ve toplum: Tahtakale Mahallesi içerisinde konut yerleşimi yer almamaktadır. Dolayısıyla alan içerisinde gündelik ihtiyaçlara dair işlevler de yer almamaktadır. Alanda bulunan kullanıcılar alışveriş veya gezi için gelen ziyaretçiler veya çalışanlardır.

Sosyal bağlantı: Çalışma alanı içerisindeki sosyal bağlantılar ticaret işlevi etrafında biçimlenmektedir. Alandaki çalışanlar arasından iş ilişkilerinden kaynaklı bağlantılar ve yardımlaşma görülebilmektedir. Alanda her gün çok farklı yerlerden gelen kullanıcılar bulunduğundan dolayı alışveriş sırasında yeni sosyal ilişkiler kurabilmek açısından avantajlı bir bölgedir.

Kimlik ve aidiyet: Çalışma alanı gerek yapısal çevresindeki özgün fiziksel doku, gerek barındırdığı işlevden kaynaklı özellikleri itibariyle diğer alanlardan farklılaşan kimlik özelliklerine sahiptir. Özellikle alan ile özdeşleşmiş ticari ürünler günümüzde alanın kimliği açısından ön plana çıkmaktadır. Alan içerisinde belirli bir iş ilişkisi içerisinde bulunan kullanıcılar da bu ilişkilerden kaynaklı ağ ile birlikte alana bir aidiyet kazanmaktadır.

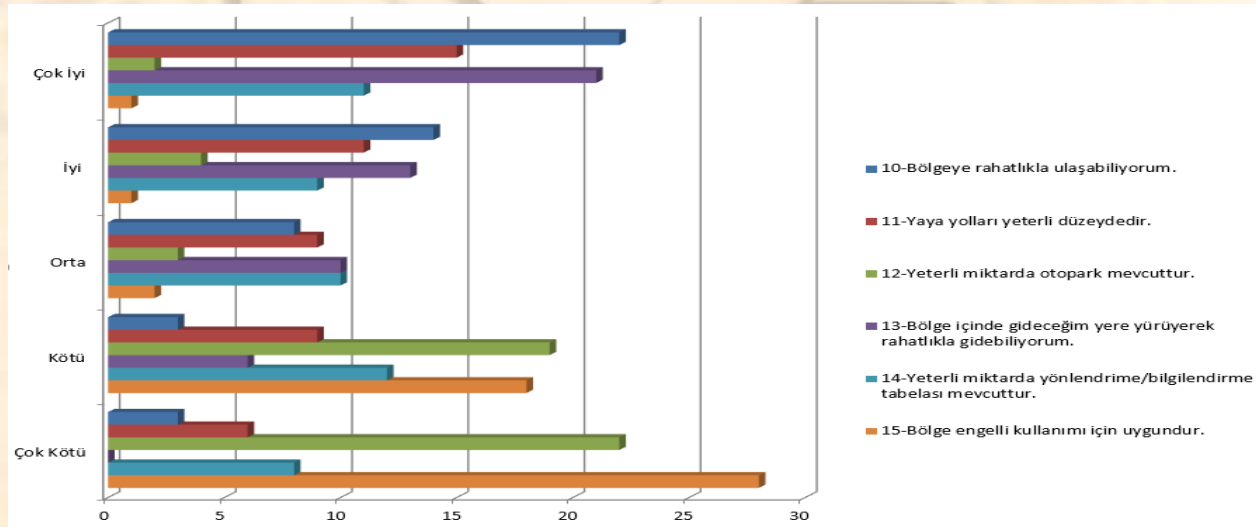
Güvenlik: Çalışma alanı gün içerisinde yoğun bir ticaret hacmine dolayısıyla da yüksek bir insan popülasyonuna ev sahipliği yapmaktadır. Fakat mesai saatlerinin akşam itibariyle bitmesiyle birlikte iş mekanları kapanmakta insan yoğunluğu azalmakta ve bölge ıssız bir görüntü içerisine girmektedir. Alan içerisindeki aydınlatma elemanlarının da Şekil 8’de görüldüğü gibi yetersiz olması itibariyle havanın kararması ile birlikte bölgede güvensizlik hissi yükselmektedir. Dolayısıyla alanın gündüz ve gece koşulları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır.

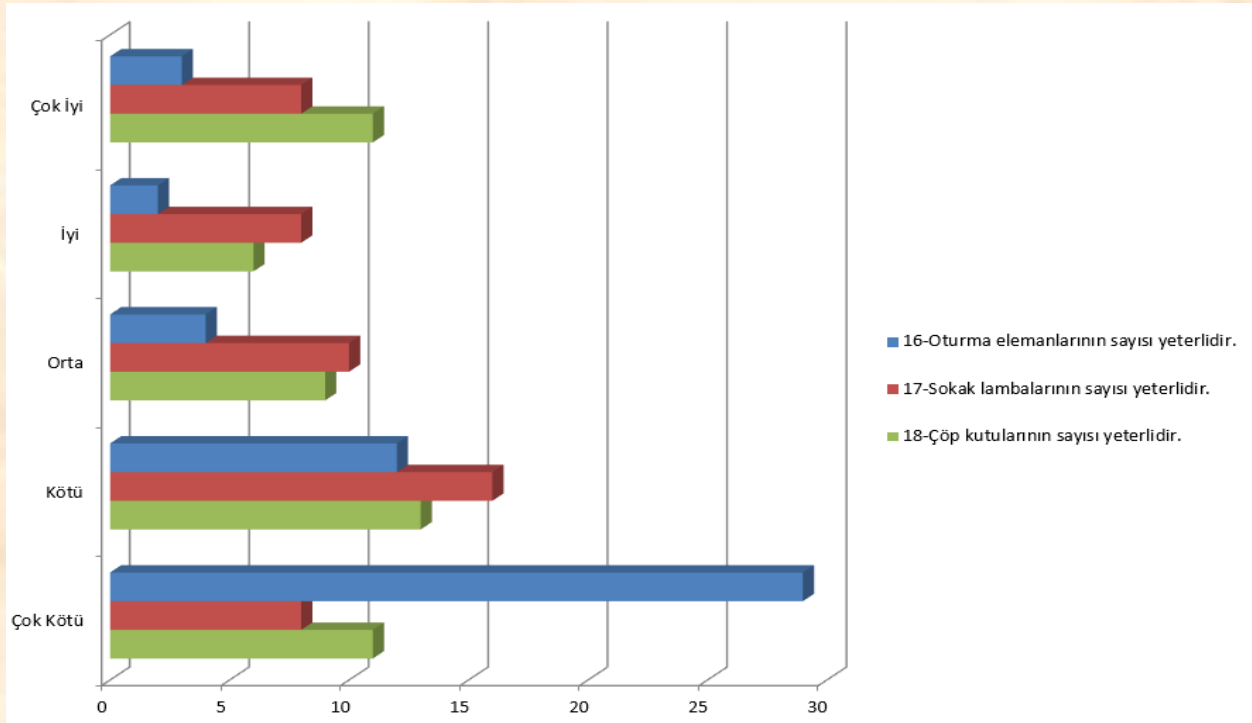
Gündüz saatlerinde de bölgenin bazı kamusal alanlarında diğerlerine oranla güvenlik hissini daha yüksek olduğundan bahsedilebilmektedir. Örneğin yoğun kullanılan Hasırcılar Caddesi ile çok az kullanıma sahip Fındıkçılar Sokağı arasında güvenlik hissi bakımından ciddi farklar görülebilmektedir.

Bakım ve Onarım: Çalışma alanı yoğun kullanımlı bir alan olması itibariyle özellikle temizlik konusunda sıkıntılar ortaya çıkabilmektedir. Alan genelinde değişen bir yoğunluk olmasına rağmen bu bakım çalışmalarının genel olarak yetersiz olduğundan bahsedilebilmektedir. Ne yazık ki sokaklar içerisinde zeminde çok sayıda atık görülebilmektedir. Alan içerisindeki atık birimlerinin de yetersizliği bu durumu destekler niteliktedir.

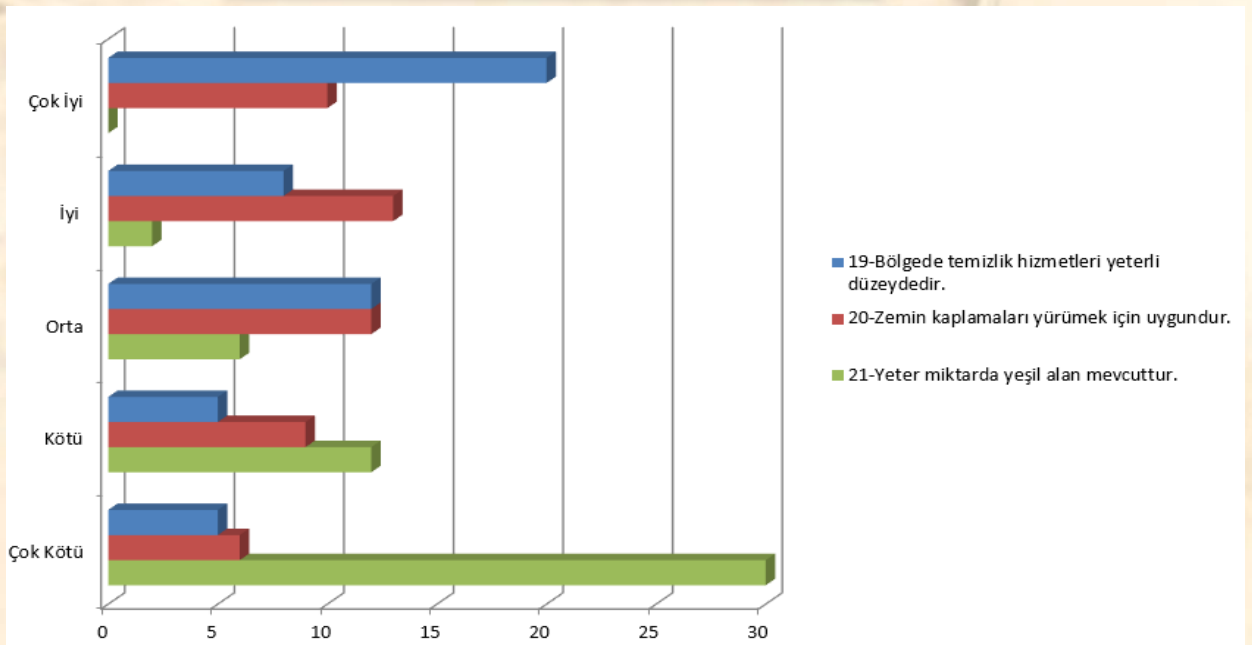
Çalışma alanında bulunan yapılarıdaki bakımsızlık görülebilmektedir. Özellikle tarihi bir han olan Balkapan Hanı’nın içerisinde bulunduğu durum bölgede bakım ve onarım çalışmalarının yetersizliğini ortaya koymaktadır (Şekil 12).

Etkin olma ve katılım: Etkin olma ve katılım konut bölgelerinde daha yoğun olarak ortaya çıkan bir yerleşim özelliğidir. Çalışma alanı bir ticaret bölgesi olduğundan bölgenin kullanıcıları etraflarına yeterli ilgiyi büyük oranda göstermemektedir. Bu durumda kullanıcı yoğunluğunun çalışanlar olması da önemli bir etkidir.

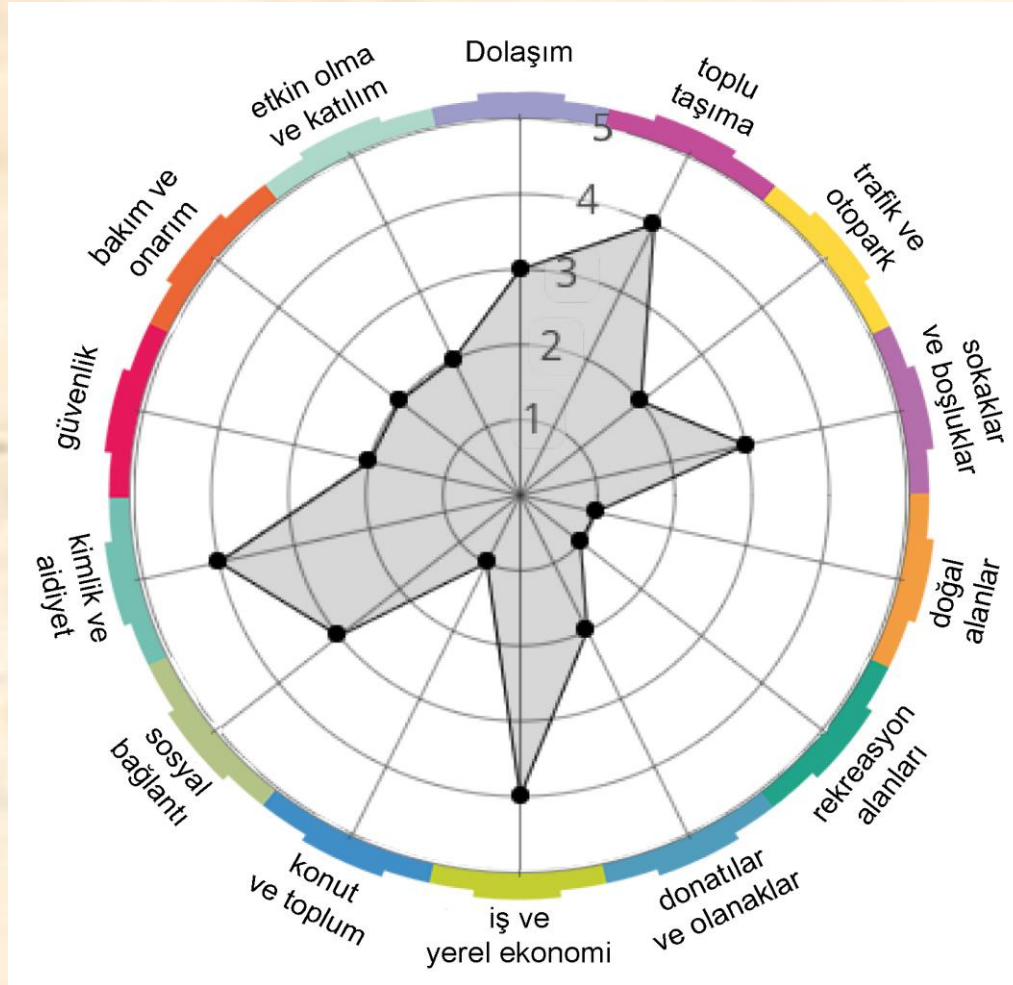
Şekil 13. Alanla İlgili Anket Çalışmaları

Şekil 14. Alanla İlgili Anket Çalışmaları

Alan çalışmasının diğer adımını oluşturan kullanıcı anketleri de Mekan Standartı tekniğinin (Place Standart) mekan kalitesi ile ilgili olarak belirlemiş olduğu on dört madde ile ilişkili sorular ile yürütülmüştür. Çalışma kapsamında farklı gün ve saatlerde alanda bulunan 50 adet kullanıcıya 30 adet soru yöneltilmiştir. Anket çalışmasına 25 adet kadın 25 adet erkek katılmıştır. Katılımcıların 6 tanesi 19-24, 18 tanesi 25-35, 11 tanesi 36-50 ve 15 tanesi de 51-65 yaş aralığındadır. Eğitim durumları; 13 kişi ilkökul, 6 kişi ortaokul, 14 kişi lise, 4 kişi ön lisans ve 13 kişi lisans şeklindedir. Katılımcıların 13'ü iş yeri sahibi, 18'i çalışan, 19'u ziyaretçidir. "Bölgeyi haftanın hangi günleri kullanıyorsunuz?" sorusuna kullanıcıların 18'i hafta içi, 16'sı hafta sonu, 7'si her gün, 9'u değişken yanıtını vermiştir.

Bölgede bulunma sıklığına ise, 18 kişi çok sık, 8 kişi ayda 8-10, 6 kişi ayda 6-8, 5 kişi ayda 4-6, 8 kişi ayda 2-4, 7 kişi nadiren yanıtını vermiştir. “Bölgeyi günün hangi saatlerinde en çok kullanıyorsunuz?” sorusunu ise katılımcıların büyük kısmı 10:00-14:00 ve 14:00-18:00 saatleri şeklinde yanıtlamıştır. Bölgeyi en çok hangi amaçla kullandıkları sorulduğunda ise 4 kişi turizm, 21 kişi iş/egitim, 16 kişi alışveriş, 6 kişi geçiş alanı ve 3 kişi diğer seçeneğini seçmiştir. Bölgeyi tercih sebepleri sorulduğunda ise katılımcılardan 4 kişi tarihi özellikleri, 13 kişi yakın ve ulaşılabilir olması, 12 kişi hareketli ve eğlenceli olması, 18 kişi yeme-içme ve alışveriş imkanı, 3 kişi alışkanlık seçeneklerini seçmiştir. Katılımcıların özelliklerini belirlemeye yönelik olan bu soruların ardından mekan kalitesini ölçmeye yönelik olan sorular sorulmuş ve katılımcıların bu sorulara en düşük 1, en yüksek 5 arasında değerler ile yanıt vermeleri istenmiştir (Anket örneği için Ek-1’i inceleyiniz). Bu değerlendirme sırasında sorulan sorular ile toplanan değerlerin ortalaması Mekan Standart tekniğinde 14 temel maddesinden ilişkili oldukları ile bağlantılanmış ve bunun sonucunda da ortaya çalışma alanının mekânsal kalite özelliklerini ortaya koyan Şekil 15’teki grafik oluşturulmuştur.

Şekil 15. Anket sonuçlarına göre çalışma alanının mekânsal kalite grafiği

Elde edilen grafik bir bakışta çalışma alanı içerisinde mekânsal kalite parametrelerinden hangilerinin zayıf hangilerinin güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Grafik ile ortaya çıkan sonuçlar mekanın kalitesini arttırabilmek adına alınabilecek önlemler, yürütülebilecek çalışmalar konusunda fikir verebilmektedir. Ortaya çıkan grafikte 5 değerine en yakın değerler güçlü parametreleri merkeze en yakın değerler ise zayıf parametreleri ortaya koymaktadır. Şekil 13’te de görüldüğü üzere kullanıcıların alanda en güçlü bulduğu kalite parametreleri toplu ulaşım, iş ve yerel ekonomi ve kimlik ve aidiyet öğeleridir. Alanda en zayıf olarak ortaya çıkan parametreler ise yeşil alanlar, rekreasyon alanları ve konaklamaya dair özelliklerdir. Diğer kalite parametreleri ise orta düzeylerde görülmektedir.

SONUÇ:

Kamusal alanlar, fiziksel ve toplumsal özellikleri itibariyle farklı niteliklere sahip çok sayıda bireyin bir arada bulunduğu mekanlardır. Kamusal mekanlar, tüm kentin ortak kullanımına açık olan mekanlar olmalarından dolayı, bu alanlardaki düzenlemeler, kentte bulunan bütün bireylerin fizyolojik ve psikolojik gereksinimlerine uymak zorunluluğundadır. Bu sebeplerle doğrultusunda, kamusal mekanların “tüm kentlilere ait ortak mekanlar” olabilmesini sağlamada mekânsal kalite büyük önem arz etmektedir.

Eminönü bölgesi, İstanbul’un tarihsel olarak çekirdeğini oluşturan en önemli yerleşimlerinden biridir. Günümüzde de barındırdığı birçok dinamik ile kentin önemli alanları arasındadır. Dolayısıyla Eminönü’nün merkezinde yer alan ve ticaretin kalbini oluşturan Tahtakale bölgesinin her yönüyle “kaliteli” bir alan olmasını beklemek tüm kentlilerin ortak istekleri arasındadır. Çalışma alanında yürütülen mekânsal analizler, kullanıcı görüşmeleri ve anket çalışmalarının sonucunda Tahtakale Mahallesi’nin, planlama açısından eksiklikleri olan, karmaşık ve tanımsız bir görüntü içerisinde olduğu ve kullanıcıların beklentilerini tam olarak karşılayamadığı görülmektedir. Alanın sahip olduğu değer ve potansiyelin altına bir mekânsal kalite performansı ortaya koyduğu görülmektedir.

Tahtakale Mahallesi’nin kamusal alanlarının, sahip olduğu değeri yansıtan, tüm kentliler için mekânsal ve sosyal olarak kaliteli bir hale gelecek şekilde bir düzenlemeye ihtiyacı olduğu ortadadır. Bu müdahale süreci içerisinde de tüm kentlilerin ortak malı olan kamusal alanlarda kullanıcıların görüşleri de alınarak etkili bir şekilde kullanılması esastır. Bu süreçte, kamusal mekanların ve barındırdıkları aktivitelerin toplumsal yapı üzerindeki etkileri ve gücü de göz ardı edilmemelidir. Gün geçtikçe değerlerini yitiren, insanları birleştirmek yerine uzaklaştıran ve temel ihtiyaç öğelerini dahi barındıramayan kamusal alanların önüne geçilmelidir. Çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar bu bağlamda değer kazanmaktadır. Kamusal alanlarda mekânsal kalite öğeleri incelenerek, mekanın durumu ortaya konularak tarihimizin, kentsel belleğimizin önemli taşıyıcılarından olan Tahtakale Mahallesi gibi alanların özgün değerlerini koruyup geleceğe aktarmalarına katkı sunulmalıdır.

KAYNAKÇA:

Akın, O. (2012). İstanbul Kentinin Değişim Öyküsü, Mimarist, 45, 45-60.

Arendt, H. (2016). İnsanlık Durumu, İstanbul: İletişim Yayınları.

Bilsel, F.C., 2004, Shaping a Modern City out of an Ancient Capital: Henri Prost’s Plan for the Historical Peninsula of Istanbul in 11th International Planning History

Society, IPHS 2004, Barcelona. Emerce, G. (Ed.) (2012). Kıyı Alanlarında Kentsel Tasarım Bağlamında Kayıp Mekanların İrdelenmesi; İstanbul Eminönü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ FBE, İstanbul.

CABE, (2000), By Design: Urban design in the planning system: towards better practice, Department of the Environment, Transport and the Regions, London.

Çelik, Z. (1998), 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Çin, T. (2006). Transformation of a Public Space in Istanbul: The Eminönü Square, Basılmamış Doktora Tezi, ODTÜ FBE, Ankara.

Emerce, G. (2012). Kıyı Alanlarında Kentsel Tasarım Bağlamında Kayıp Mekanların İrdelenmesi; İstanbul Eminönü Örneği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ FBE, İstanbul.

EPOA (Essex Planning Officers Association), (1997), The Essex Design Guide for Residential and Mixed Use Areas, Essex County Council.

Gehl, J., (2004), Places For People, City Of Melbourne In Collaboration With Gehl Architects, Melbourne: Urban Quality Consultants Copenhagen.

Habermas, J. (2015), Kamusallığın Yapısal Dönüşümü, İstanbul: İletişim Yayınları.

İnceoğlu, M. (2007), Kentsel Açık Mekânların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi, Basılmamış Doktora Tezi, YTÜ FBE, İstanbul.

Jacobs, A. & Appleyard, D. (1987), Toward an Urban Design Manifesto, Journal of the American Planning Association, Vol. 53, No. 4, pp112–120. İnceoğlu, M. (Ed.) (2007), Kentsel Açık Mekânların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi, Basılmamış Doktora Tezi, YTÜ FBE, İstanbul.

Kuban, D. (1993). Eminönü-Bizans Dönemi, Osmanlı Dönemi, Eminönü Meydanı, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Sayı: 3, 158-163.

Kuban, D. (1996), İstanbul: An Urban History, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Lynch, K. (1981), A theory of good city form, Cambridge MA/London: The MIT Press.

Nasar J., L. (1998), The Evaluative İmage Of The City, London: Thousand Oaks, CA : Sage Publications. Derleyen: İnceoğlu, M. (Ed.) (2007), Kentsel Açık Mekânların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi, Basılmamış Doktora Tezi, YTÜ FBE, İstanbul.

Project for Public Spaces (2000) How to Turn a Place Around: A Handbook of Creating Successful Public Spaces, New York: Project For Public Space.

Sennett, R. (2013), Kamusal İnsanın Çöküşü, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tanyeli, U. (2011). Mimarlık gündelik yaşamla İlişisini nasıl keser? Mimarlık ve Gündelik Yaşam. Ankara Mimarlar Odası, Dosya 27, 41-45.

Tekeli, İ. (1999) Önsöz, Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim, Ed.: A.Y. Sarıbay, H.B. Kahraman, E. F. Keyman, İstanbul, Demokrasi Kitaplığı.

Tekeli, İ. (2005), Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Tülek, M. (2015). Eminönü Sahilinde Mekânsal Değişimin İncelenmesi: 20. Yüzyıl Başında Balıkpazarı Ve Yemiş İskelesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ FBE, İstanbul.

Uzgören, G. & Erdönmez, E. (2017), Kamusal Açık Alanlarda Mekan Kalitesi ve Kentsel Mekan Aktiviteleri İlişkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Megaron, 12(1), s41-56.

Whyte, W. H. (2000) The Social Life Of Small Urban Spaces, Common Ground Readings and Reflections on Public Space, Ed.: A.M. Orum and Z.P. Neal (editors), New York, Routledge, s.32-39.

Uzgören, G. & Erdönmez, E. (Ed) (2017), Kamusal Açık Alanlarda Mekan Kalitesi ve Kentsel Mekan Aktiviteleri İlişkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Megaron, 12(1), s41-56.

İnternet kaynakları

<http://www.tdk.gov.tr/>, (12.01.2017)

<http://www.tdk.gov.tr/>, (13.01.2018)

<https://www.pps.org/article/grplacefeat>, (15.01.2018)

<https://placestandard.scot/>, (15.01.2018)

<https://goo.gl/nmjjaqQ>, (26.11.2017)

<http://kiricioglue.blogspot.com/2012/02/henri-prostun-istanbulu-1937-1951.html>, (05.12.2017)